

administratyvnomu sudochynstvi : naukovo-metodychny posibnyk dlia suddiv. URL : <https://www.osce.org/uk/ukraine/232691?download=true> **13.** *Onishchuk M. V.* Yednist sudovoi praktyky yak konstytutsiinyi imperatyv ta harantiia verkhovenstva prava. URL : <http://nsj.gov.ua/files> **14.** Zrazkovi ta typovi spravy v adminsudochynstvi. URL : https://protocol.ua/ua/zrazkovi_ta_tipovi_spravy_v_adminsudochynstvi/ **15.** *Onishchuk M. V.* Yednist sudovoi praktyky yak konstytutsiinyi imperatyv ta harantiia verkhovenstva prava. URL : <http://nsj.gov.ua/files> **16.** *Hetmantsev D., Blazhivska N.* Sudovi doktryny, shcho potrebuut perehliadu Z ADMINISTRATYVNO-protseusualnogo pohliadu. *Pravo Ukrainy*. 2018. № 2. S. 92. **17.** *Tam samo*. S. 87. **18.** *Tam samo*. S. 89–90. **19.** *Tam samo*. S. 89.

Parkhomenko Natalia. Legal doctrine as a result of courts' enforcement activity

The conceptual approaches to determine the essence and a concept of a legal doctrine as a source of law were found. The value of generally accepted principles of State's and law development in the process of legislation activity and enforcement, including the interpretation rules of law, was highlighted.

Although, the legal doctrine could change in nature, that determines its essence, content and mission. So the purpose of this research, accordingly, is to figure out the essence and concept of legal doctrine that is emerging in a result of the consolidation of courts' enforcement and law interpretation practice.

On the one hand, law enforcement and law interpretation by judicial authority must be based on the achievements in the legal science. On the other hand, it serves as a court-made doctrine. It creates the conceptual approaches to overcome gaps in a law and to improve a law enforcement. It influence on the development of legal system and system of law.

It was concluded that judicial doctrine is formed by a formulation of typical approaches, established to solving specific cases. Introduction to the Ukrainian legislation such notions as "exemplary case" and "standard case". This above mentioned is an important step to the increasing importance of judicial doctrine and recognition of its role as a source of law in Ukraine. Thus the perception of law, judicial practice, judicial legislation in society is changing. Also, in our review, the legal construction of the definition of The Supreme Court's conclusions legal effect requires the enhancement. That is due to their binding nature, as enshrined in the Constitution of Ukraine. Only on that condition, the increasing of effectiveness of judicial enforcement and perception of judicial doctrine as a source of law may be expected.

Key words: doctrine, court-made doctrine, precedent, concept, Supreme Court, court order, exemplary case, standard case.

DOI: 10.33663/0869-2491-2020-31-62-71

УДК 340.1

Т. І. ТАРАХОНИЧ,
кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник*

ORCID: 0000-0002-1586-5088

ГРОМАДСЬКА ДУМКА: ПОНЯТТЯ, ОСОБЛИВОСТІ ТА МІСЦЕ В ПРАВОТВОРЧОМУ ПРОЦЕСІ

У статті охарактеризовано підходи до розуміння громадської думки. Акцентовано увагу на її особливостях. Визначено та охарактеризовано функції, що характерні для

* *Tarakhonich Tetiana*, Candidate of Juridical Sciences (Ph. D.), Senior Research Officer

громадської думки. Узагальнено існуючі наукові підходи та виокремлено критерії класифікації чинників, які впливають на процес формування громадської думки. А також виокремлено форми вияву громадської думки.

Ключові слова: правотворчий процес, громадська думка, структура громадської думки, форми вияву громадської думки, чинники впливу на формування громадської думки, функції громадської думки.

Тарахонич Т. И. Общественное мнение: понятие, особенности и место в правотворческом процессе

В статье дана характеристика подходов к пониманию общественного мнения. Акцентировано внимание на его особенностях. Определены и охарактеризованы функции общественного мнения. Обобщены существующие научные подходы и выделены факторы, влияющие на формирование общественного мнения. А также выделены и охарактеризованы формы проявления общественного мнения.

Ключевые слова: правотворческий процесс, общественное мнение, структура общественного мнения, формы проявления общественного мнения, факторы влияния на формирования общественного мнения, функции общественного мнения.

Tarakhonych Tetiana. Public Opinion: Notion, Peculiarities and Role in the Law-making Process

The article describes the approaches to understanding of public opinion. The special attention is focused on its features. The research defines and characterizes the functions of public opinion. It also generalizes the scientific approaches and criteria for classification of factors that influence the process of public opinion formation. The forms of public opinion manifestation are determined.

Key words: Law-making Process, Public Opinion, Peculiarities of Public Opinion, Structure of Public Opinion, Forms of Public Opinion, Factors of Influence on Public Opinion Formation, Functions of Public Opinion.

Вступ. Трансформаційні зміни в суспільстві та державі вимагають принципово нових державно-правових і соціальних інститутів, актуалізується питання ефективності та дієвості правового регулювання, з'являється необхідність урахування громадської думки в правотворчому процесі та правовому регулюванні.

Т. Дідич, аналізуючи засади здійснення правотворчості, підкреслює, що «для ініціювання правотворчості та винайдення засобів правового впливу на суспільні відносини надзвичайно важливо створити ефективний механізм виявлення потреб суспільства за допомогою створення нових правових норм або зміни діючих. Такий механізм має максимально комплексно виявляти ці передумови та опрацьовувати їх із метою винайдення ефективної моделі правового впливу на суспільні відносини з метою забезпечення потреб розвитку суспільства¹. Слід погодитись з цією думкою, оскільки важливе місце в механізмі виявлення потреб та інтересів суспільства належить саме громадській думці.

Огляд літератури. Аналіз сучасного наукового доробку свідчить про відсутність комплексних наукових досліджень, усталеного розуміння громадської думки та її ролі в правотворчому процесі у вітчизняній та зарубіжній науковій літературі. Ця проблема розглядалася фрагментарно в філософії, політології та соціології права, в енциклопедичних виданнях, про що свідчать праці: Г. В. Ф. Гегеля, Ж. Карбоньє, Ж. Руссо, а також сучасних учених – В. Горбатенко, О. Дмитренко, В. Лапаєва, В. Осовського, Н. Рудої та ін.

Постановка проблеми дослідження. У даному дослідженні на теоретичному рівні узагальнено існуючі наукові підходи та здійснена спроба розв'язати наукову

проблему щодо висвітлення місця громадської думки в правотворчому процесі.

Мета та завдання дослідження. Метою цієї статті є отримання об'єктивних знань щодо ролі та значення громадської думки в правотворчому процесі. Серед завдань, які надають можливість акцентувати увагу на даній проблемі, насамперед є: визначення поняття громадської думки та її особливостей, окреслення тих функцій, які їй властиві, та їх загальна характеристика, виокремлення чинників, які впливають на громадську думку, тощо.

Виклад основного матеріалу. Сьогодення свідчить про певні тенденції розвитку правотворчого процесу в Україні, насамперед це високий рівень довіри більшості суспільства до суб'єктів правотворчості, про що свідчать насамперед результати парламентських виборів. А це вимагає професійного підходу, своєчасності, виваженості, а також урахування інтересів та потреб суспільства, громадської думки в процесі прийняття та введення в дію нормативно-правових актів, особливо тих, які характеризуються високим рівнем соціальної значущості; важливим аспектом правотворчої діяльності повинен стати її комунікативний аспект, оскільки норми, що приймаються, спрямовані на розвиток суспільства та держави, подолання кризових явищ, врахування загальної волі та громадської думки; правотворчий процес повинен мати програмний характер, що потребує розроблення виваженої, науково обгрунтованої програми розвитку законодавства в тій чи іншій сфері суспільних відносин з урахуванням загальнодержавного, суспільного інтересу, де права та свободи людини є ключовим чинником прийняття цієї програми; важливою складовою правотворчого процесу повинен стати принцип науковості, яким, на жаль, нехтують суб'єкти правотворчості; поряд з цим правотворчий процес повинен здійснюватися відповідно до зазначеної в регламенті процедури, що також впливатиме на якість і дієвість прийнятої норми права та її ефективність.

На сьогодні приймається значний масив нормативного матеріалу, та поряд з цим не завжди ці нормативні акти є своєчасними, обгрунтованими, науково виваженими. На думку вітчизняних вчених, «така ситуація частково є наслідком низького професійного рівня суб'єктів правотворчого процесу, створенням умов штучного прискорення розробки та прийняття окремих законодавчих актів, зниженням ролі науки або правової доктрини в правотворчому процесі, що, на жаль, стало звичайною практикою і в підсумку призводить до накопичення нормативного матеріалу та ускладнення правового регулювання»².

Серед чинників, що тією чи іншою мірою впливають на правотворчий процес, важливе місце повинно бути відведено громадській думці. Це потребує науково виваженого підходу щодо її розуміння та визначення місця в правотворчому процесі.

Акцентуємо увагу на основних підходах щодо розуміння громадської думки. У політологічній літературі громадська думка розглядається, по-перше, як політичний інститут, який бере участь у здійсненні влади; по-друге, це сукупна думка різних соціальних груп щодо тих чи інших явищ і подій дійсності³; як особливий тип масової суспільно-політичної свідомості, що, своєю чергою, є структурним елементом політичної культури⁴. У соціологічній літературі під громадською думкою в атрибутивному сенсі розуміють колективні оціночні судження різних соціальних спільнот, у яких виявляється їхнє ставлення до змісту і способів розв'язання суспільних проблем, котрі стосуються їхніх спільних інтересів⁵.

В юридичній енциклопедії громадська думка висвітлюється по-перше, як спосіб існування, формування і вияву масової свідомості, що полягає у вира-

женні становлення людей до суспільно значущих подій і фактів; по-друге, важливий чинник соціальної комунікації⁶.

Аналіз юридичних наукових джерел свідчить про недостатню визначеність даного поняття. Більшість праць, присвячених даній проблематиці, мають соціологічну та політологічну спрямованість. Соціологи права аналізують громадську свідомість використовуючи методологічний потенціал соціології права крізь призму взаємодії соціальних суб'єктів. Також часто поняття «громадська думка» та «суспільна думка» ототожнюються, з чим не можна не погодитись.

Зарубіжні вчені обґрунтовують бачення громадської думки враховуючи традиції політичної філософії та звертаючи увагу на такі категорії, як «воля всіх» і «всезагальна воля», підкреслюючи, що «воля всіх» – це сукупність (точніше, набір) воль окремих індивідів, яка в певному значенні аналогічна тому, що тепер називається громадською думкою. Всезагальна воля – це та єдина точка перетину тих воль, що знаходяться в стані протиборства, та рівнодіюча векторам напрямку цих воль, у якій фіксується момент суспільної згоди. Це не проста сума воль більшості в громадській думці, а прийнятний для всього суспільства баланс воль, який повинен бути основою законодавства⁷.

Ця думка заслуговує на увагу, оскільки мало об'єднати певні ідеї, погляди певних суб'єктів, оскільки їх думки та висловлювання можуть бути полярними, потрібно досягти згоди між членами спільноти з певних питань, що може стати важливим чинником розвитку суспільства та підґрунтям оновлення законодавства чи прийняття тих нормативно-правових актів, які є важливими та необхідними на даному етапі розвитку суспільства та держави.

Таким чином, громадська думка – це оціночна складова суспільної свідомості, що має відображення в різних формах прояву шляхом вияву настроїв, почуттів, емоцій, суджень щодо об'єкта пізнання та відображає певний рівень знань щодо певних явищ, процесів, фактів тощо.

Таке визначення громадської думки надає можливість оцінити дане поняття через призму суспільної свідомості, виокремити психологічний аспект у формуванні громадської думки, акцентувати увагу на об'єкті пізнання, підкреслити можливість досягнення суспільної згоди з певних питань.

Важливим аспектом у формуванні громадської думки є потенціал особистості. На думку вітчизняних вчених, потенціал особистості можна визначити як сукупність психофізіологічного, професійно-трудового, сімейно-побутового, культурного та творчого потенціалу⁸. В даній моделі потенціалу особистості зазначені соціальні якості, які у своїй сукупності впливають на поведінковий аспект особистості та залежно від рівня даного потенціалу і на формування громадської думки.

З огляду на зазначене звернемо увагу на сутнісні особливості досліджуваного явища. Насамперед громадська думка є оціночною стороною суспільної свідомості; спрямована на певний об'єкт пізнання, що потребує загального судження, шляхом вияву почуттів, емоцій, бажань, потреб та соціальних інтересів; вона знаходить відображення в певних формах прояву; характеризується інформаційною насиченістю; має певні сфери впливу (політична, економічна, правова, культурна, релігійна, наукова тощо); для неї властиві просторово-темпоральні характеристики, оскільки може домінувати тривалий чи короткий проміжок часу чи поширюватися на певне коло осіб; також вона має здатність

різноманітно впливати на свідомість та практичну діяльність різних суб'єктів, визначати їх соціальну поведінку; має певну структуру, емоційну, пізнавальну та волюву складові, оскільки в суспільстві формуються різні точки зору, іноді вони мають навіть полярний характер і поряд з цим перевага надається саме тим поглядам, що мають домінуючий характер та спонукають до дій.

Більшість вчених схильні виокремлювати раціональний, емоційний та волювий прояв громадської думки. Поряд з цим вітчизняні вчені підкреслюють, що системоутворюючою ознакою громадської думки, яка об'єднує всю сукупність його елементів (емоціональних, раціональних і волювих), є соціальна оцінка⁹. Слід погодитись з цією думкою, оскільки оцінка як негативного, так і позитивного спрямування певного явища, факту, події тощо є ключовим компонентом громадської думки.

Волюва сторона громадської думки складається насамперед з волі спільноти, яка висловлює дану думку, а в деяких випадках, коли законодавець встановлює форми вияву громадської думки, такі, наприклад, як: вибори, референдуми тощо, можна стверджувати, що має місце і воля законодавця, який приймає відповідну норму.

На думку В. Оссинського, громадська думка пов'язана із формуванням певних установок як вияву людської свідомості. Поряд з цим вчений підкреслює, що «установка являє собою понятійний конструкт, який пов'язує у цілісність три підставові компоненти: пізнавальний, який виражає знання людини про предмет і його зв'язки з іншими предметами, емоційний, або афективний, що виражає чуттєву настанову щодо предмета і, нарешті, біхевіористичний, який можна розуміти як готовність до певних дій відповідно до попередніх компонентів»¹⁰.

Структурними компонентами громадської думки є суб'єкт, об'єкт, зміст. З огляду на це об'єктом суспільної думки є події, вчинки, факти, явища суспільного життя, на які спрямована громадська думка.

Суб'єктами громадської думки є члени суспільства, певна спільнота, колектив тощо, що наділені свідомістю та волею, здатні проявляти своє ставлення до об'єкта пізнання. Поряд з цим думки, висловлювання суб'єктів громадської думки можуть мати полярний характер та бути суперечливими, а іноді навіть не компетентними. З огляду на це важливим є досягнення згоди з ключових аспектів, що надасть можливість з більшою вірогідністю реалізувати ту мету, яку ставить перед собою певна спільнота.

У даному контексті також необхідно зазначити двоякість позиції людини як громадянина держави, і як члена громадянського суспільства. У даному випадку потрібно виходити із ключових аспектів співвідношення держави та громадянського суспільства, між якими, на думку вітчизняних вчених, «...не існує конфлікту або протиріччя. Скоріше, навпаки, справжнє обмеження громадянським суспільством державної влади, так само як і владний вплив на інститути громадянського суспільства, полягає у тому, що обидва вони повинні стримувати та виправляти окремі деструктивні прояви або різного роду відхилення людської діяльності на громадянському і державному рівнях, використовуючи для цього різноманітні засоби в межах визначеної соціокультурної та цивілізаційної парадигми»¹¹.

Змістова сторона громадської думки – це ті почуття, емоції, судження, дії, які сприяють реалізації інтересів та потреб її суб'єктів.

Потреби відіграють ключову роль у формуванні механізму громадської думки. Рівень знань, освіченості суб'єктів, їх умінь спонукає до пошуку шляхів

реалізації цих потреб. Із потреб формуються певні інтереси. Зарубіжні вчені підкреслюють, що найбільш надійний шлях до об'єднання регулятивної сили інтересу з потенціалом юридичної норми права в цілому полягає в тому, щоб насамперед включити його після деяких апробацій (добре вивчених юристами соціологічного напрямку) в інституційну структуру права. Продовжуючи дану думку, вчені підкреслюють, що юридична інституціоналізація інтересу, хоча б мінімальна, вимагає його вивчення, оцінки, опрацювання, узгодження та інших раціональних операцій, після чого він виступає як юридично визнаний, захищений чи той, що охороняється, забезпечений засобами права інтерес¹².

Потреби тісно пов'язані з соціальними цінностями. У соціологічній літературі зазначається, що цінності – це той елемент культури, який регулює перебіг процесу задоволення потреб і реалізації інтересів. Інтегрована у структуру суб'єкта (індивід, соціальна спільнота), цінність стає орієнтиром його поведінки – ціннісною орієнтацією¹³.

Таким чином, наявність потреб, інтересів, ціннісної орієнтації спонукає до певних дій. Серед форм відображення громадської думки можна виокремити такі: референдум, участь у виборчому процесі, соціологічні опитування, віче, громадські збори, громадська експертиза, громадські слухання, консультації з громадськістю, всенародне обговорення, народна ініціатива тощо.

Важливим завданням наукової спільноти є формування відповідної концепції громадської думки, створення ефективного механізму її вияву, всебічний аналіз поширених помилок у питаннях взаємодії громадськості з органами державної влади. Поряд з цим, слід враховувати те, що громадська думка може мати як істинний так і хибний характер, на що впливає цілий ряд і об'єктивних, і суб'єктивних чинників. Серед об'єктивних чинників можна виокремити такі: рівень зрілості та стійкості суспільства та держави, маніпулятивні технології, які застосовують певні політичні сили, загальний рівень розвинутої суспільства та держави тощо. У науковій літературі підкреслюється, що «включення громадської думки у процес ухвалення соціальних рішень відбувається переважно у двох формах. Перша – через організовані й здебільшого юридично оформлені акції соціальної поведінки, ініційовані громадськістю. Це передусім участь громадян у виборах на різних рівнях, до різних гілок влади, у маніфестаціях, діях груп тиску тощо¹⁴.

Серед суб'єктивних чинників важливе місце відводить загальному рівню розвитку, освіти, культури та свідомості суб'єктів громадської думки, певному рівню знань, можливостям та вмінню їх переосмислювати, знанням законів та вмінню їх використовувати, життєвому досвіду, відповідному рівню компетентності, певним переконанням, що формуються під впливом соціальної дійсності, емоційній спрямованості, характеру вияву почуттів тощо. Всі ці чинники впливають на спрямованість поведінки суб'єктів на їх громадську думку.

З метою ілюстрації зазначеної проблеми, акцентуємо увагу на розумінні функцій громадської думки. Функції громадської думки – це певні напрями впливу на об'єкт свого інтересу шляхом використання оціночних суджень та певних дій.

Ряд вчених акцентують увагу на таких функціях громадської думки як: експресивна, контрольна, директивна¹⁵. Таку думку також поділяє В. Оссовський та підкреслює, характеризуючи експресивну функцію, що громадська думка за будь-яких умов займає певну позицію щодо того або іншого суспільного явища, дій владних структур. Громадська думка оцінює і контролює дії влади, спрямовані на розв'язання

соціальних проблем, тисне на владу силою маніфестацій, засобами електоральної поведінки, моральними важелями тощо. Поряд з цим консультативна функція, на думку вченого, полягає в тому, що громадська думка радить владі як вирішувати ту чи іншу соціальну проблему. В даному контексті важливим аспектом є зацікавленість органів влади в такій пораді. Аналізуючи директивну функцію, науковець, а з цим не можна не погодитись, підкреслює її імперативний характер, і приклад наводить такі форми її реалізації, як референдуми та вибори¹⁶.

Поряд з цим заслуговує на увагу також інформаційна функція громадської думки. Слід погодитись з позицією К. Беякова, що «інформація розглядається як потужний інструмент, за допомогою якого можна впливати на волю, вчинки, прийняття рішень усіх без винятку учасників суспільних відносин. Від характеру та цілеспрямованості інформації, інтенсивності її надання, суттєвим чином залежить рівень організації соціальних систем, їх визнання, повага чи ігнорування і протидія»¹⁷.

О. Дмитренко зазначає, що інформаційна цінність громадської думки може визначатись: по-перше, станом громадської думки, що відображає об'єкт управління; по-друге, змістом про об'єкт управління. В першому випадку вчена підкреслює, що істинність чи хибність громадської думки для суб'єкта управління не має істотного значення, оскільки важливим є знання про існування самого факту чи явища суспільно-політичного життя. У другому – громадська думка повинна володіти якостями наукового знання, тому необхідна відповідна обробка інформації, яку вже потім можна використовувати в процесі прийняття політичного рішення¹⁸.

Пізнавальна (когнітивна) функція громадської думки пов'язана з пізнанням правової дійсності, формуванням певних знань і вмінь, певної компетентності щодо об'єкта, на який спрямована громадська думка. Пізнавальна функція надає можливість оцінити об'єкт пізнання з різних сторін, сформулювати своє ставлення до нього та висловити певні пропозиції чи рекомендації.

Важливе місце належить також прогностичній функції. Напрями прогнозування є надзвичайно різнобічними, вони стосуються всіх сфер життєдіяльності суспільства та держави. Прогностична функція надає можливість передбачити як змінюватиметься законодавство, які дії будуть вчиняти правотворчі органи, оцінювати їх потенційну діяльність та певною мірою її контролювати. Проте В. Горбатенко зазначає, що «процес пізнання законів доволі складний, оскільки відносини людей, що підпадають під дію законів, безперервно змінюються. У механізмі дії соціально-політичних законів важливу роль відіграють інтереси, потреби і стимули, які постійно змінюються. Закони в соціально-політичній сфері виявляються як тенденції або можливості, що не завжди перетворюються на дійсність. Чим менше інтереси, потреби і стимули узгоджені з об'єктивними закономірностями суспільного розвитку, тим більша ймовірність непрогнозованих потрясінь і політичних конфліктів»¹⁹.

Важливим напрямом реалізації громадської думки є її комунікативна функція, яка передбачає передачу інформації шляхом спілкування, взаємодії, тобто шляхом використання певних знакових систем. На жаль, як зазначають науковці, «органи державної влади взаємодію з громадськістю й дотепер більшою мірою зводять до комунікації та популяризації нормативних можливостей, інформаційного висвітлення двосторонніх відносин, меншою мірою – сприяють реальній взаємодії». Розвиваючи цю думку, вчені підкреслюють, що «суттєво послаблює довіру до інституту консультацій з громадськістю те, що при остаточному прийнятті рішень

переважно не враховуються (або враховуються мінімально) їх результати, а також громадська думка. Серед основних причин цього – вимоги рекомендаційного, а не обов'язкового характеру реалізації рекомендацій, вироблених громадськістю, а також стійке небажання органів державної влади»²⁰.

Висновки. Варто підсумувати, що послідовний характер розвитку суспільства, прогресивні зміни, відповідний рівень життя населення впливають на громадську думку та сприяють прийняттю виважених, якісних, професійно підготовлених нормативно-правових актів. Поряд з цим у тих державах, що перебувають на межі бідності, коли суспільна думка характеризується високим рівнем нестабільності, полярності, некомпетентності, емоційною невиваженістю, часто в нормативно-правових актах надається перевага домінуючій громадській думці в кращому разі, а в гіршому його прояві, нав'язується думка суб'єкта правотворчості, потреби та інтереси суспільства не враховуються, або враховуються частково.

Важливим аспектом розвитку державності та побудови соціально зорієнтованого суспільства повинно стати створення ефективного механізму впливу громадської думки на прийняття виважених, професійно підготовлених рішень у різних сферах діяльності державного апарату, починаючи з процесу правотворчості, функціональної спроможності судових органів, органів виконавчої влади і завершуючи діяльністю владних структур на місцевому рівні.

1. Дідич Т. О. Правотворчі засади стабілізації розвитку суспільства. *Правова держава*. Вип. 21. Київ : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2010. С. 148.
2. Пархоменко Н. М. Теоретичні та практичні аспекти правового регулювання в сучасній Україні. *Правова держава*. Вип. 30. Київ : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2019. С. 31.
3. Політологія: посібник для студентів вищих навчальних закладів / за ред. О.В. Бабкіної, В.П. Горбатенка. Київ : Видавничий центр «Академія», 1998. С. 220.
4. Дмитренко О. С. Громадська думка як чинник демократизації політичної культури в Україні : автореф. дис. ... канд. політ. наук. Київ: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2010. С. 8.
5. Оссовський В. Л. Соціологія громадської думки. Київ : ПЦ «Фоліант»; ВД «Стилос», 2005. С. 31.
6. Руда Н. І. Громадська думка. *Юридична енциклопедія*: в 6 т. / Редкол.: Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) та ін. Київ : «Українська енциклопедія», 1998. Т. 1 : А–Г. С. 637.
7. Проблемы общей теории права и государства: учебник / под общ. ред. В. С. Нерсесянца. 2-е изд., пересмотр. Москва : Норма: ИНФА - М, 2010. С. 783.
8. Массовая информация и общественное мнение молодежи / В. Л. Оссовский и др., отв. ред. В. Л. Оссовский, АН УССР, Ин-т философии. Киев : Наук. думка. 1990. С. 191.
9. Там само. С. 8.
10. Оссовський В. Л. Громадська думка: спроба соціологічної інтерпретації. Київ : Ін. соціології НАНУ, 1999. С. 17.
11. Трансформація правової ідеології у контексті сучасних викликів : монографія / за заг. ред. Н. М. Оніщенко. Вінниця : ТОВ «Нілан – ЛТД», 2016. С. 318.
12. Мальцев Г. В. Социальные основания права. Москва : Норма, 2007. С. 343.
13. Оссовський В. Л. Соціологія громадської думки... С. 139.
14. Там само. С. 114.
15. Політологія: посібник для студентів вищих навчальних закладів / за ред. О. В. Бабкіної, В. П. Горбатенка... С. 220.
16. Оссовський В. Л. Громадська думка: спроба соціологічної інтерпретації... С. 68–69.
17. Беляков К. І. Інформація в праві: теорія і практика. Київ : КВІЦ, 2006. С. 61.
18. Дмитренко О. С. Громадська думка як чинник демократизації політичної культури в Україні : автореф. дис. ... канд. політ. наук. Київ : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2010. С. 14.
19. Горбатенко В. П. Футурологія і політика: монографія. Київ : Академвидав, 2019. С. 152.
20. Контроль за діяльністю органів публічної влади : національний досвід та міжнародні стандарти : аналітична доповідь / Ю. С. Шемшученко (керівник кол. авт.), О. В. Скрипнюк, Н. Р. Малишева та ін. Київ : Вид-во «Юридична думка», 2018. С. 130.

References

1. *Didych T. O.* Pravotvorchi zasady stabilizatsii rozvytku suspilstva. *Pravova derzhava*. Vyp. 21. Kyiv : In-t derzhavy i prava im. V. M. Koretskoho NAN Ukrainy, 2010. S. 148. (ukr)
2. *Parkhomenko N.M.* Teoretychni ta praktichni aspekty pravovoho rehuliuвання v suchasni Ukraini. *Pravova derzhava*. Vyp. 30. Kyiv : In-t derzhavy i prava im. V. M. Koretskoho NAN Ukrainy, 2019. S. 31. (ukr)
3. *Politolohiia* : posibnyk dlia studentiv vyshchykh navchalnykh zakladiv / Za red. O. V. Babkinoi, V. P. Horbatenka. Kyiv : Vydavnychiy tsentr «Akademiia», 1998. S. 220. (ukr)
4. *Dmytrenko O. S.* Hromadska dumka yak chynnyk demokratyzatsii politychnoi kultury v Ukraini : avtoref. dys. ... kand. polit. nauk. Kyiv : In-t derzhavy i prava imeni V. M. Koretskoho NAN Ukrainy, 2010. S. 8. (ukr)
5. *Ossovskiy V.L.* Sotsiolohiia hromadskoi dumky. Kyiv : PTs «Foliant»; VD «Stylos», 2005. S. 31. (ukr)
6. *Ruda N.I.* Hromadska dumka. Yurydychna entsyklopediia : v 6 t. / Redkol. : Yu. S. Shemshuchenko (vidp. red) ta in. Kyiv : «Ukrainska entsyklopediia», 1998. T. 1: A–H. S. 637. (ukr)
7. Problemy obschey teorii prava i gosudarstva: uchebnik / pod obsch. red. V. S. Nersesyantsa. 2-e izd. peresmotr. Moskva : Norma: INFA - M, 2010. S. 783. (rus)
8. Massovaya informatsiya i obschestvennoe mnenie molodezhi / V. L. Ossovskiy i dr., otv. red. V. L. Ossovskiy, AN USSR, In-t filosofii. Kiev : Nauk. dumka. 1990. S. 191. (288 s.)
9. Massovaya informatsiya i obschestvennoe mnenie molodezhi / V. L. Ossovskiy i dr., otv. red. V. L. Ossovskiy, AN USSR, In-t filosofii. Kiev : Nauk. dumka. 1990. S. 8. (rus)
10. *Ossovskiy V.L.* Hromadska dumka : sprobа sotsiolohichnoi interpretatsii. Kyiv : Instytut sotsiolohii NANU, 1999. S. 17. (ukr)
11. Transformatsiia pravovoi ideolohii u konteksti suchasnykh vyklykiv : monohrafiia / za zah. red. N. M. Onishchenko]. Vinnytsia : TOV «Nilan – LTD», 2016. S. 318. (ukr)
12. *Мальцев Г.В.* Социальные основания права. Москва : Норма, 2007. С. 343. (rus)
13. *Ossovskiy V. L.* Sotsiolohiia hromadskoi dumky. Kyiv : PTs «Foliant»; VD «Stylos», 2005. S. 139. (ukr)
14. *Tam samo*. S. 114. (ukr)
15. *Politolohiia* : posibnyk dlia studentiv vyshchykh navchalnykh zakladiv / Za red. O. V. Babkinoi, V. P. Horbatenka. Kyiv : Vydavnychiy tsentr «Akademiia», 1998. S. 220. (ukr)
16. *Ossovskiy V. L.* Hromadska dumka: sprobа sotsiolohichnoi interpretatsii. Kyiv : Instytut sotsiolohii NANU, 1999. S. 68–69. (ukr)
17. *Bieliakov K. I.* Informatsiia v pravi: teoriia i praktika. Kyiv : KVITs, 2006. S. 61. (ukr)
18. *Dmytrenko O. S.* Hromadska dumka yak chynnyk demokratyzatsii politychnoi kultury v Ukraini : avtoref. dys. ... kand. polit. nauk. Kyiv : In-t derzhavy i prava imeni V. M. Koretskoho NAN Ukrainy, 2010. S. 14. (ukr)
19. *Horbatenko V. P.* Futurolohiia i polityka : monohrafiia. Kyiv : Akademydav, 2019. S. 152. (ukr)
20. Kontrol za diialnistiu orhaniv publichnoi vlady: natsionalnyi dosvid ta mizhnarodni standarty : analitychna dopovid / Yu. S. Shemshuchenko (kerivnyk kol. avt.), O. V. Skrypniuk, N. R. Malysheva ta in. Kyiv : Vyd-vo «Iurydychna dumka», 2018. S. 130. (ukr).

Tarakhonych Tetiana. Public Opinion: Notion, Peculiarities and Role in the Law-making Process.

The article deals with the theoretical and practical issues of public opinion formation and development in the process of progressive changes of Ukrainian society and state. The article underlines that the public opinion plays an important role in the law-making process.

It is pointed out that the public opinion is an evaluative component of public consciousness, which is reflected in different forms of manifestation by means of sentiment, feelings, emotions, judgments concerning an object of knowledge and reflects a certain level of knowledge concerning certain phenomena, processes, facts, etc.

The research characterizes the features of public opinion: public opinion is the evaluative side of social consciousness; directed to a certain object of cognition; it is reflected in certain forms of manifestation; characterized by information saturation; has certain spheres of influence; it is characterized by inherent spatial and temporal features; it has the ability to influence the consciousness and practical activities of various actors, to determine their social behavior; it has a certain structure, emotional, cognitive and strong-willed components, and preference is given to those that are dominant in nature and induce to the action.

The author underlines that most scholars tend to separate the rational, emotional, and strong-willed manifestation of public opinion.

The structural components of public opinion are defined and characterized, namely: subjects, object, content. It is noted that the object of public opinion is events, actions, facts, phenomena of public life, which are directed by the public opinion. The subjects of public opinion are members of society, a certain community, a group, etc., endowed with consciousness and will, able to show their attitude to the object of cognition. It is also pointed out that the content aspect of public opinion is those feelings, emotions, judgments, actions that facilitate of the realization of interests and needs of public opinion subjects. It states that in the public opinion's mechanism of actions the interests and needs are important, which are constantly changing.

The article emphasizes that the external and internal factors affect the substantive and essential nature of public opinion.

The functional focus of the public opinion is defined and it provides the opportunity to determine and characterize such basic functions of public opinion as: expressive, control, directive, cognitive, informational, prognostic, etc.

Key words: Law-making Process, Public Opinion, Peculiarities of Public Opinion, Structure of Public Opinion, Forms of Public Opinion, Factors of Influence on Public Opinion Formation, Functions of Public Opinion.

DOI: 10.33663/0869-2491-2020-31-71-79

УДК 340.12

О. Л. БОГІНІЧ,
кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник*
ORCID: 0000-0001-5230-9366

МЕТАФІЗИЧНИЙ СЕНС ПРАВА СИЛИ

У статті розглядається дія феномену права сили в соціальних відносинах. Досліджується її природа, форми прояву. Формулюється висновок щодо її метафізичної сутності.

Ключові слова: право сили, метафізика, право сили як перевага.

Богинич О. Л. Метафизический смысл права силы.

В статье рассматривается действие феномена права силы в социальных отношениях. Исследуются ее природа, формы реализации. Формулируется вывод о ее метафизической сущности.

Ключевые слова: право силы, метафизика, право силы как преимущество.

Boginich Oleh. The metaphysical meaning of right force.

The article discusses the effect of the phenomenon of the law of power in social relations. Its nature, forms of realization are investigated. The conclusion about its metaphysical essence is formulated.

Key words Right of force, metaphysics, right of force as an advantage.

Постановка проблеми. Право сили та сила права – поняття, відомі кожному юристу. Відомі вони і науковцям, які розглядають право сили здебільшого як антипод сили права, якому не місце у ХХІ ст. Водночас практика взаємовідносин

***Boginich Oleh**, Candidate of Juridical Sciences (Ph. D.), Senior Research Officer